

DE HEIDEHIPPER

Speciale Editie

60 jaar na de bevrijding

Verhalen uit de tijd 1940-1945

Doarpskrante De Tike

Jiergong 17

NÛMER 69

Maaie 2005

Tredde printinge: maaie 2025

De Heidehipper

De dorpskrant van De Tike.

Verschijnt 4x per jaar rond de 15e van de maand.

Voor het eerst verschenen in januari 1988.

Samengesteld door u en de redactie.

Boordevol nieuws van en over De Tike.

Gratis voor inwoners van De Tike.

Voor belangstellenden buiten De Tike is deze speciale Heidehipper voor € 2,50 te verkrijgen bij de redactieleden.

De reguliere Heidehipper kost €1,15.

Redactieleden:

Janna Postema (penningmeester) tel.

Geke Kooistra tel.

Sietske Wijma tel.

Jan Kooistra tel.

Sieberen Postema tel.

Postadres:(kopijadres)

Aanleveren kopij

Kopij kan aangeleverd worden op de volgende manieren:

- Handgeschreven
- Op diskette (graag met vermelding van naam en adres op de diskette)
- Via E-mail, **heidehipper@hotmail.com**

Wilt u GROTE bestanden mailen, neemt u dan eerst even contact op met Jan. Dit i.v.m. de grootte van de mailbox.

Voor elk die ons wil steunen:

RABO nr. **36.90.21.533** t.n.v. Dorpskrant De Heidehipper

Advertentie tarieven:	Hele pagina:	€ 45,50 per jaar
	Halve pagina:	€ 22,75 per jaar
	Kwart pagina:	€ 11,50 per jaar

Verantwoording:

De redactie is niet verantwoordelijk voor de inhoud van de aangeleverde kopij en behoudt zich het recht voor om de toegezonden kopij enigszins aan te passen met behoud van de strekking van het geschrevene. Omvangrijke aanpassingen en/of inkorting daarvan vindt altijd plaats in overleg met de inzend(st)er. Anonieme stukken worden niet gepubliceerd, tenzij de naam van de inzend(st)er bij de redactie bekend is.

Inhoud

Inhoud	3
Van de redactie	4
Uit de boeken	5
Het verhaal van Albert van der Veen en Alexandra Fomina (Sura)	10
Eelke Elverdink vertelt...	18
Het verhaal van Freerk Veenstra	21
Piet Bron vertelt...	32
Wat gebeurde er met Johannes Dijkstra?	40
Loftkamp	41
Basisschool de Gielguorde	41
Riepke Paulusma vertelt...	42
Frijheid	51
Nawoord bij de derde herdruk	54

Voorwoord bij de herdruk (2025)

Bij dezen presenteren we met trots een herdruk van de bevrijdingseditie uit 2005. Destijds samengesteld ter gelegenheid van 60 jaar vrijheid maar nog altijd het lezen waard

Van de redactie

Dit is een speciale uitgave van de Heidehipper, omdat het 60 jaar geleden is dat de Duitsers zich overgaven en we weer konden leven in een vrij Europa !

Binnen de redactie van de Heidehipper ontstond het idee om in het kader van 60 jaar bevrijding een speciale editie te maken. Deze zou dan volledig moeten gaan over Tieksters en het Tiekster leven in de jaren 1940-1945.

De redactie ziet dit als een van de laatste kansen om deze verhalen te behouden voor het dorp.

Gelukkig vonden we verschillende dorpsgenoten die bereid waren om hun verhaal te vertellen.

U kunt het hele persoonlijke verhaal lezen van Albert en Sura van der Veen,

De belevenissen van Riepke Paulusma, die met de vrachtauto vaak onderweg was in deze regio, de verhalen van Piet Bron en Eelke Elverdink. Kortom, er kwam nog meer naar boven dan we aanvankelijk hadden gehoopt!

Mensen, met wie we spraken gingen zich weer verdiepen in die tijd en er kwamen bijna vergeten emoties boven.

Misschien hadden we nog meer mensen kunnen benaderen, maar we hadden alleen de maand april om dit voor elkaar te krijgen, dus misschien over 5 jaar!

We zijn alle mensen, waaronder de heren Lamsma en Van der Veen van de Friesche Luchtvaart Documentatie 1939-1945, die meegewerkt hebben heel erg dankbaar en we hopen dat iedereen deze krant met veel belangstelling zal lezen. (en misschien zelfs bewaren!)

De redactie.

Uit de boeken...

De Tike...? Waar ligt dat...?

Deel 1 en 2

Auteur: M.A. de Bruin

Blz. 91

Oorlog en Bezetting

Die donkere periode voor ons land was op de Tike, zoals op de meeste plattelandsgebieden in Friesland, toch wat minder donker dan in veel andere streken en steden in ons land.

Meester de Jong kreeg wel een brief van de Duitse 'overheid' in Drachten dat er Duitse soldaten ingekwartierd zouden worden in school (hetgeen hij echter door een handige manoeuvre wist te voorkomen!) en er moest wel 'verduisterd' worden, de radio's gingen wel onder de vloer en de fietsen op de hooizolder, maar de grootscheepse razzia's, bombardementen, gevechten of honger gingen gelukkig aan dit dorp voorbij.

De vele overvliegende vliegtuigen boezemden de inwoners wel zo nu en dan angst in en leverde wel eens een slapeloze nacht op. Tijdens luchtgevechten boven Smalingerland ont deden zich vliegers van vriend of vijand soms van hun bommenlading om sneller te kunnen ontsnappen. Tijdens zo'n actie kwam er een lading bommen terecht in de buurt van Oudega, waardoor de huizen in de Tike ook op hun grondvesten stonden te trillen.... Een andere getroffen machine boorde zich in de grond op het Wytfean. De vlieger had tijdig zijn kist verlaten en kwam achter het huis terecht waar nu Fimme Dijkstra woont. Het bleek echter dat hij de sprong niet had overleefd. Een jonge Canadese vlieger. Zijn lichaam werd op de Heidekamp in de schuur gelegd. 'In krease jonge vent', weet Gryt Tjepkema zich nog goed te herinneren. De volgende dag heeft dokter Siebenga de overleden vlieger naar Opeinde vervoerd. Uit zijn

persoonlijke papieren bleek dat hij uit Virginia kwam. Na de oorlog heeft Germ Tjepkema die toen in Canada woonde, ringen, papieren en andere persoonlijke bezittingen van de onfortuinlijke vlieger, bij zijn in Canada wonende ouders gebracht.

'Nee, wy hawwe noait folle moffen sjoen yn't doarp', zeggen oud Tyksters over die tijd. Toch deed er zich in deze bezettingstijd een buitengewoon triest en nog altijd onbegrepen voorval voor. Volslagen onverwacht en ogenschijnlijk zonder enige aanleiding werd op een kwade dag de broer van Auwerd Feenstra door een stel Duitse soldaten van huis gehaald en weggevoerd. Freerk heette hij. Iedereen kende hem en de verslagenheid was groot. Er is nooit meer iets van hem vernomen....

Veel Tyksters boden in deze tijd onderdak aan vluchtelingen uit het westen, Joden en veel, vaak jonge mensen uit Rotterdam en omgeving (op 14 mei 1941 gebombardeerd) en jonge mannen die onderdoken om aan de 'arbeitseinsatz' te ontkomen. Over de risico's die onderdakgevers daarmee namen zeggen ze nu: 'Wat hiene jo dan dien, fuortstjoerd?'

Lange tijd in die periode waren de Tyksters van elektriciteit verstoken. Dat betrof trouwens alleen de Master Iniawei, want de rest van het dorp zou pas 15 jaar later voor 't eerst op het elektrisch net worden aangesloten.... Maar ook de olielamp kon niet gevuld worden want waar moest je aan olie komen? Johannes Kingma had er iets op gevonden: een twintigtal fietslampjes op een accu zorgde ervoor dat hij ook na zonsondergang de weg in de 'skuorre' kon vinden. Het opladen geschiedde door een dynamo op een windmolen. 'Ja, dan fynt men wat út'.

De stoomtram uit Drachten was voor de oorlog eigenlijk al verdrongen door de veel snellere busdiensten van de NTM. Maar door benzinegebrek werd de tramdienst tijdens deze bezettingsjaren deels weer in gebruik genomen. De jongens uit die tijd, zoals Jan Dijkstra sr., vermaakten zich vaak door in Opeinde of Nijega op de traag rijdende tram

te springen en als clandestiene passagiers een 'rondje Tike' te maken tot de Polderdyk. 'It wie wol in moaie tiid', vertelde Dijkstra mij eens, 'der barde wol ris wat spannends en wy wiene in protte frij fan skoalle'.

Aan het eten en brandstof mankeerde het niemand. Zelf verbouwen en 'ôfgrylike protte jierpels' zorgden ervoor dat vrijwel niemand hier ooit honger had. Hoe anders was dan in het westen, toen in de hongerwinter van 1944 duizenden mensen uit de streek naar Friesland trokken voor melk, biest en aardappels. En dat menig boomwal in blokken in de houtkachel verdween zat toen nog niemand dwars.... Hoofdschudden bekijken ouderen van toen het gesjouw en gehak van veel jongeren nu, die weer hout stoken. 'Doe 't wy nei de oorloch wer swarte brânje krigen en letter gas, hawwe wy sein: hout stoke, noait wer, wat in ellinde. Man, alle wiken piip reagje en in protte rotsoai yn 'e hûs'.

Ook de bevrijding leverde in de Tike geen optochten op van Canadese tanks of uitbundige oranje-feesten. Nee, in het vechten voor het bestaan en het 'deistisch brochje' zou, zoals het altijd al was geweest voor de Tyksters, ook de eerste jaren na de oorlog nog maar weinig verandering komen....

Gedenkboek van de Chr. Nat. School te De Tike
Blz. 42

De sombere jaren '40-'45

De zware oorlogsjaren zijn uiteraard in de Tike ook niet ongemerkt voorbijgegaan.

Heel summier werd hier en daar in de notulen en verslagen van de ledenvergaderingen gewaagd van de "moeilijke tijd waarin we verkeren".

De trouw aan de school, ook in deze jaren, is onmiskenbaar een vaststaand uitgangspunt geweest bij de gehele bevolking van de Tike. De vastberaden, afwijzende en moedige houding tegenover de bezetter, werd als vanzelfsprekend beschouwd. Roeiende met de riemen die men had, werden op nuchtere manier besluiten genomen, die, getuigend van goed zakelijk inzicht, waren afgestemd op de toen geldende situatie. Logischerwijs wordt de ouderavond van 1941 vervallen verklaard "wegens de moeilijke omstandigheden van de verduistering in de school, daar de ouders het werk van de kinderen niet kunnen zien". (citaat uit de notulen).

De geldelijke middelen waren vaak niet toereikend voor het doen van grote uitgaven. Een nieuwe kachel kon niet worden aangekocht. Derhalve werd een kachel van de "gebouwcommissie" overgenomen voor f. 15,-. In het jaarverslag over 1942 wordt evenwel vermeld: "Op financieel gebied staan we er uitstekend voor: „Geen geld, maar ook geen schulden". Aan een handwerkonderwijzeres kon toen geen salaris worden gegeven. Derhalve werd besloten een "gift" beschikbaar te stellen.

Dat ook in de oorlogsjaren de gemoedelijke vergadersfeer wel bewaard bleef, bewijzen de volgende citaten uit de notulen: "Verder werd de avond gevuld met een praatje dan over het een, dan over war anders, totdat de voorzitter er toe overgaat met rondvraag die niets opleverde" en: "verder wordt de avond gevuld met een gesprek over

koetjes en kalfjes”.

Op 3 september 1941 werd een circulaire behandeld van de Secretaris-Generaal om met ingang van 1 september Joodse kinderen te weren van de school. De notulen vermelden daarover: “Daar in beginsel, volgens de statuten van het Christelijk onderwijs, allen tot de school moeten worden toegelaten, kan het bestuur in deze niet meegaan met het verzoek en wordt hierop afwijzend beschikt”.

Vanwege de brandstofschaarste heeft het onderwijs geen onbelemmerde doorgang kunnen vinden. Van 24 januari tot 30 maart 1942 werd de school gesloten. In het voorjaar 1944 werd gedurende enige weken slechts drie dagen per week les gegeven. In de maand februari 1945 is de school ook gesloten geweest. En met ingang van 16 maart van datzelfde jaar moest de school worden gesloten omdat de Duitsers het gebouw vorderden. Leermiddelen en lesmateriaal werden toen tijdelijk opgeslagen in de boerderij van de familie Veltman.

De school wordt per 1 mei van dat jaar weer voor de leerlingen toegankelijk. De bange jaren zijn voorbij. De strijd is gestreden. Trouw en vastberadenheid is getoond.

Op de ouderavond van 26 maart 1946 werd een rede gehouden door meester Glastra. En al heeft hij toen niet geïndiceerd op de oorlogstijd, toch is de slotzin uit die rede veelzeggend: “Waarachtige karakters worden alléén gevormd door gehoorzaamheid, die een gevolg is van het geloof, dat God heerst en Christus Koning is”.

Het verhaal van Albert van der Veen en Alexandra Fomina (Sura)

Dit is het bijzondere verhaal van een gewoon echtpaar uit ons dorp.....

Een echtpaar dat vorige week toevallig 60 jaar getrouwd was.....(of toevallig?)

Velen van ons rijden of fietsen dagelijks langs hun huis aan de Master de Jongwei 16 A.

Toch zijn de omstandigheden waarin Albert en Sura elkaar leren kennen helemaal niet zo gewoon. Vooral Sura heeft een veelbewogen leven achter de rug.

Dit is het verhaal van een jong Russisch meisje, dat uit haar land en bij haar familie wordt weggehaald om voor de nazi 's slavenarbeid te verrichten en in het Duitse Lippstadt een jonge man uit De Tike tegenkomt.

Sura wordt nog vaak gekweld door herinneringen aan die vreselijke tijd.

Als u het onderstaande verhaal leest, begrijpt u waarom.....

Sura wordt geboren op 16 mei 1924 in Oekraïne, in de stad Donetsk. Als ze 18 jaar is wordt haar rustige leventje wreed verstoord. Als Duitsland Rusland binnenvalt moet ze samen met haar schoolgenoten helpen met het maken van loopgraven, zwaar werk voor een jong meisje! Ze slapen 's nachts in het stro en zijn een heel eind van hun woonplaats verwijderd.

Op een dag komt de commandant aanrijden op z'n paard

en zegt dat ze moeten maken dat ze weggelopen: de Duitsers zijn in aantocht. Ze moeten 85 kilometer lopen om thuis te komen! De eerste twee dagen lopen ze zo'n dertig kilometer per dag, maar over het laatste stuk doen ze wel drie dagen; hun voeten zijn kapot en zitten onder de blaren. Ze zijn dus gedwongen hun schoenen uit te doen en verder te lopen door de berm.

Hoe groot moeten de teleurstelling en het verdriet zijn geweest toen, na deze barre tocht en eindelijk in Donetsk aangekomen, Sura ziet dat het huis van haar ouders is getroffen door een bombardement... van haar familie geen spoor.

Verslagen loopt ze naar dat wat er over is van haar ouderlijk huis. Dan ontdekt ze dat haar vader er rekening mee heeft gehouden dat ze thuis komt. Hij heeft een plekje voor haar gemaakt waar ze kan rusten. Ze slaapt op oude kranten en ontdekt de volgende dag dat haar vader zelfs geld voor haar heeft achtergelaten.

De buurvrouw vertelt dat ze allemaal zijn verdwenen. Sura is er dan al van overtuigd dat ze dood zijn, zij heeft ze pas 35 jaar later weer teruggezien. (haar vader was toen al overleden)

Later wordt Sura meegenomen door Duitse soldaten. Ze denkt in eerste instantie dat ze moet helpen met sneeuwscheppen, er ligt namelijk een dik pak sneeuw en het vriest 35 graden. Maar ze wordt een loods binnengeduwd en daar blijken de Duitsers al een heleboel mensen bijeen te hebben gebracht. De mensen die er gezond uitzien worden in treinen gedreven en meegenomen om te werken. Ook Sura hoort bij deze categorie. De oude en zieke mensen en de kleine kinderen blijven achter. In de trein ontmoet Sura verschillende moeders die helemaal wanhopig zijn omdat ze hun kinderen moeten achterlaten. Op dat moment weten ze nog niet wat het lot van de achtergeblevenen zal zijn: zij worden in een kerk gedreven, waarna ze -nadat er benzine over hen heen is gegooid- zijn ver-

brand...

Sura is in 1975 terug geweest in Donetsk. Van de oorspronkelijke stad is alleen nog een stuk muur over, die nu dient als herdenkingsplaats. Er brandt een eeuwige vlam, als herinnering aan al die mensen die hier door de Duitsers zijn omgebracht.

Terug naar het moment dat Sura in de trein zit. Zij wordt naar Duitsland gebracht om dwangarbeid te verrichten, of noem het maar gerust slavenarbeid! Men wordt ondergebracht in kampen, 'het lager' zoals Sura het nog altijd noemt. Er zijn drie barakken met Russische vrouwen en nog een aantal Poolse en Franse barakken. Overdag moeten ze werken in fabrieken waar patroonhulzen gemaakt worden. Ze werken van zes uur 's ochtends tot zes uur 's avonds en krijgen alleen om twaalf uur 's middags iets te eten. Waterige soep, die die naam eigenlijk niet verdient... De aardappelen en bieten worden er ongewassen in gegooid, dus moet je ervoor zorgen dat je iets van het bovenste gedeelte krijgt; onderin zit alleen modder! Daarbij krijg je een stukje brood dat zo dun is dat je er doorheen kan kijken. Ze krijgen net genoeg om in leven te blijven en hebben dus voortdurend honger.

Tijdens de werkzaamheden in de fabriek mogen de vrouwen geen kruis in de patroonhulzen doen; de Duitsers zijn doodsbang voor sabotage! Ze hadden eens moeten weten dat er onder hun ogen een, als vrouw verklede, Britse spion actief was. Na de bevrijding kwam aan het licht dat hij heel veel informatie aan de geallieerden heeft kunnen doorspelen.

Sura heeft samen met twee meisjes een keer geprobeerd om uit 'het lager' te ontsnappen. Op het moment dat ze dertig kilometer van het kamp verwijderd zijn, is het spertijd en geldt er een verbod om op straat te zijn. Een Pool adviseert hen om zich weer te melden: er arriveert net

weer een trein met Russische vrouwen. Als ze net doen alsof ze daarbij horen valt het misschien niet op dat ze ontsnapt zijn, want daarop staan strenge straffen. Helaas mislukt dit en worden de vrouwen opgesloten in een straf-lager. In de cel zitten in totaal twintig vrouwen. 's Nachts horen ze vreselijke geluiden, er worden mensen mishandeld en het gegil is de hele nacht te horen. 's Ochtends komt er een bewaker en die dwingt hen toe te kijken als de twaalf Russen die in de afgelopen nacht zo geslagen zijn, worden opgehangen. Ze willen niet kijken, maar omdat er een karabijn op hen gericht is moeten ze wel. Een afschrikwekkend voorbeeld voor diegenen die nog willen ontsnappen...

Dit zijn maar een paar van de vreselijke dingen die Sura heeft meegemaakt in de drie jaar dat ze in het kamp heeft gezeten. Ze heeft bijvoorbeeld ook moeten meehelpen met het opruimen van de lijken na een bombardement. Ze ontdekt daarbij een vriendin van haar die is omgekomen bij zo'n bombardement. Omdat Sura al een keer ontsnapt is, is ze bang om onder haar eigen naam verder te gaan en neemt ze de naam van de overleden vriendin aan.

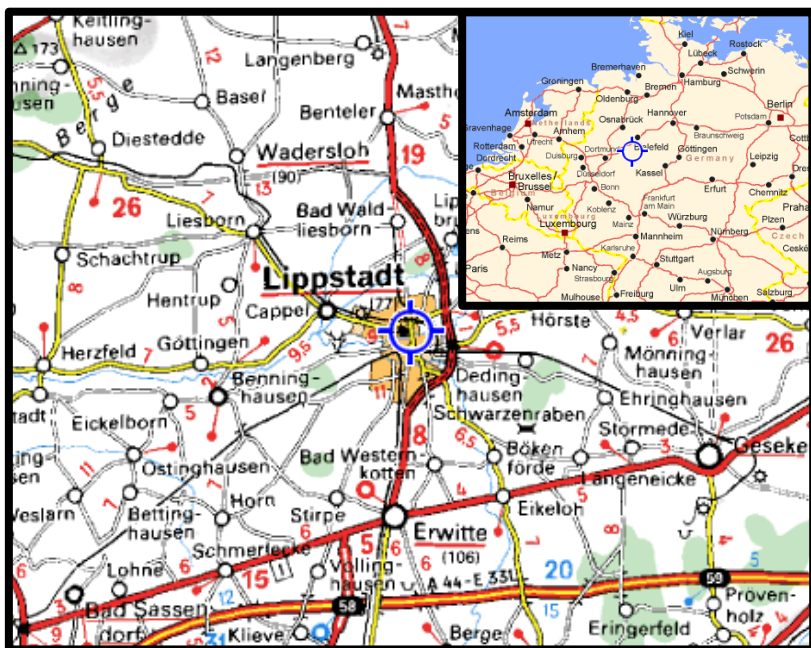
De angst zit zo diep dat ze haar eigen naam eerst ook niet durft te vertellen aan Albert. Hij leert haar kennen onder de naam Sura en zo noemt hij haar nog steeds, net als wij allemaal! In het echt heet zij echter Alexandra, ook wel afgekort tot Alexa.

De schijnwerper wordt nu even gericht op Albert.

Albert is al sinds 1941 in Duitsland, maar hij leert Sura pas kennen in 1944. Albert werkt bij een boer in een dorpje zo'n acht kilometer vanaf Lippstadt. Ook hij heeft al vele hachelijke momenten meegemaakt. Vaak is hij aan het werk op het land als er Engelse vliegtuigen overkomen die bommen gooien op de fabrieken of de treinen. Ze mikken niet altijd even goed of ze worden aangeschoten door Duitse jagers. Albert kan meestal alleen maar plat op de

grond of in een greppel gaan liggen en er het beste van hopen.

Aan het einde van de oorlog mag Sura af en toe even uit het kamp, als ze maar op tijd terugkomt. Een vriendin van Sura doet de was voor een Russische gevangene die overdag werkt op de boerderij waar Albert zit. Sura gaat een keer met haar mee en zo ontmoeten ze elkaar (Sura vindt wel dat die Hollander haar erg indringend aankijkt, maar zoekt er verder nog niets achter!). Blijkbaar is er toch een vonkje overgesprongen want in de maanden die volgen

Bovenstaand kaartje geeft aan waar u Lipstadt kunt vinden.

komt Albert af en toe stiekem naar Lipstadt en probeert Sura dan altijd wat eten toe te stoppen. Hij heeft daar twee Friese vrienden, Sjoerd en Reense Vlaskamp en die

hebben ook een Russische vriendin. Ze moeten altijd heel voorzichtig zijn, want ze mogen geen contact hebben met de Russische vrouwen. Wel met de Duitse, maar dat willen ze niet! Op een dag houdt een Duitse agent ze aan en die dreigt hen naar een kamp te sturen. Toevallig weet Sjoerd dat die agent een zwarthandelaar is en hij dreigt dat hij dit, met behulp van Duitse getuigen, bekend gaat maken. De Duitser laat het drietal daarom met tegenzin lopen!

Op 8 april 1945 komen de Amerikaanse tanks aan in Lippstadt en bevrijden de stad! De Duitsers zijn zo bang dat ze er massaal vandoor gaan!

De Amerikanen nemen hun taak erg serieus. Dit heeft Albert ook geweten: hij draagt kleren die hij van een Duitse vrouw heeft gekocht, niet wetende dat de jas en laarzen van een S.S.-er zijn geweest! Als hij op bezoek komt bij Sura wordt hij door een Amerikaan aangehouden die hem aanziet voor een Duitser en hem dood wil schieten! Dit zijn benauwde ogenblikken voor Albert: de Amerikaan staat op het punt om hem neer te schieten, als de inmiddels gewaarschuwde Sura er aan komt, samen met een Russische officier die Engels spreekt en het misverstand uit de weg ruimt. Zo loopt het toch nog goed af!

De Amerikanen willen niet dat de Nederlanders de Russische meisjes zo mee naar Nederland nemen, ze vinden dat er eerst getrouwd moet worden. En zo worden er op 25 april 1945 tweeëndertig paartjes tegelijk getrouwd door een Amerikaanse legerpredikant! Ze verblijven nog een tijdje, onder de bescherming van de Amerikanen, in de barakken. Dit is ook echt nodig, want Russische soldaten doen nog een poging de vrouwen mee te nemen.

In mei worden ze op de trein gezet en die treinreis is niet bepaald plezierig,

Ten eerste reizen ze door kapotgeschoten land, ten tweede vindt er in hun coupe een confrontatie plaats tussen een slachtoffer van een van de kampen en z'n grootste kwel-

geest.....Dus het is niet echt een plezierreis.

In Eindhoven kunnen ze niet verder met de trein en gaan ze met Amerikaanse legerauto's verder Nederland in.

Op 24 mei komen ze aan in Leeuwarden. Toevallig treft Albert hier twee dorpsgenoten, Kees en Riepke Paulusma en die nemen hen mee naar de Tike met hun paard en wagen ! Ze herkennen Albert eerst bijna niet, zo is hij vermaerd ! De familie van Albert, die hem al dood had gewaand krijgt die dag niet alleen hun zoon en broer terug, maar ze krijgen als extra verrassing ook nog een schoondochter !

Deze foto van Albert & Sura is genomen na de oorlog toen ze net in de Tike waren teruggekeerd.

De huwelijksvoltrekking van 32 paren in de barakken van kamp Lippstadt. Albert & Sura ziet u in de donkere ovaal.

Eelke Elverdink vertelt...

Eelke Elverdink was 18 jaar oud, toen de oorlog uitbrak. Voor hem betekende dit, overdag werken en 's nachts met nog 2 of 3 mannen onderduiken (Hendrik, Sjoerd, Eelke). De Duitsers hadden alle jonge mannen opgeroepen om in Duitsland te gaan werken.

“Waar sliepen jullie 's nachts?”

Als het warm weer was, sliepen we in een droge sloot, de kikkers sprongen over ons hoofd. We hebben ook een tijdje in de hooisluur van Hendrik Jongsma geslapen. Bij Willem Groenewoud hebben we in een gat onder de grond in het stro geslapen. We zaten onder de vlooiën en luizen, de dekens waaronder we sliepen werden natuurlijk nooit schoongemaakt of gelucht. Het was 's nachts ontzettend benauwd in dat gat. Willem had tbc en sliep in een tentje naast ons. In de winter gingen we in een schouw de Leyen over naar een grote boot. 's Avonds om 8 uur gingen we naar onze schuilplaats en 's morgens weer naar huis. Als het niet veilig was om naar huis te gaan, had Luitzen Faber een wit laken op het dak van zijn huis liggen.

“Was u overdag aan het werk?”

Overdag werkte ik bij een boer, Teake Koster. Hij had 4 onderduikers, vele monden te voeden dus. Ik verwachtte dan ook dat ik ontslag zou krijgen, maar dat gebeurde niet. Uiteindelijk heb ik zelf gezegd dat het niet meer veilig voor mij was om hier te komen (ik moest langs de Herenweg) Ik was ook liever met de handel bezig.

“Waren er op de Tike ook meer onderduikadressen?”

Niet zoveel, Teake Koster en Luitzen Faber hadden onderduikers. Meester de Jong en Gjalt Jansma waren actief bij

de ondergrondse.

“Zag u wel eens een Duitser op de Tike ?”

Nee, ik heb hier nooit een Duitser gezien, ze waren wel in Opeinde en Nijega. In Opeinde is er een keer een razzia geweest. Wij konden niet naar huis, we moesten terug naar de boot waar we hadden geslapen. Halverwege kwamen de Duitsers de Leyen over. Wij weer snel terugvaren. Lytse Ealse uit de woonboot was ook mee, hij was zo bang dat hij met zijn handen in het water peddelde om sneller vooruit te komen. Weer terug aan de wal hebben we ons snel in de takkenbossen verstopt, daar hebben we de hele dag gelegen. Er was wel een landwachter op de Tike, Bokke, hij woonde op de Polderdijk.

Ik sliep ´s nachts ook wel eens bij Louw Kooistra. Daar werden we op een nacht wakker door een heleboel lawaai. Snel naar buiten, Landwachten? Na even zoeken bleek het een loslopend varken te zijn! De volgende dag lag het beest in het hok te slapen.

“Was er genoeg te eten tijdens de oorlog ?”

Er was veel te verhandelen hier op het platteland. Ik had 10-15 kippen, de eieren verkocht ik voor 1 gulden per stuk. Een kip heb ik na de oorlog aan een onderduiker verkocht voor 75 gulden! Die ging mee naar Holland. Soms ruilde je voor bonnen. Mensen die durfden, slachtten een varken en verkochten het vlees. Aan het eind van de oorlog moesten we al ons geld inleveren en kregen we nieuw geld.

Er is hier tijdens de oorlog ook een vliegtuig neergestort: Ik was aan het werk met de dorsmachine, het vliegtuig kwam eraan, ik sprong zo naar beneden, nam niet de moeite om langs de ladder te gaan, de bommenwerper stortten neer in het Swartfean. Een van de bemanningsleden stortte neer achter de Heidekamp. Ik ben er later nog wezen kijken, er stond een afdruk van de piloot in de grond. Ik ben er in gaan liggen, hij was iets groter dan mij.....

Germ Tjepkema wijst aan waar de vliegenier is neergekomen.

Er is er ook één neergestort op de toenmalige slagerij in Opeinde, dichtbij het kerkhof.

“Werd er na de bevrijding hier ook feest gevierd?”

Niet echt, wij zijn op een wagen van Tys Jansma, die voor de grasdrogerij reed, naar Rottevalle geweest.

Eelke ging na de oorlog door met de handel, hij verkocht kippen. De Duitsers hadden veel kippen en varkens gestolen voor eigen consumptie. De kippen waren dus duur te verkopen.

Volgens Eelke had de oorlog de mensen in de Tike de mogelijkheid gegeven om wat geld te verdienen, terwijl er voor de oorlog veel armoede was.

Het verhaal van Freerk Veenstra

Hallo,

Ik ben Sietske Boomsma Veenstra en de Heidehipper heeft mij gevraagd of ik een stukje over oom Freerk wilde schrijven.

Oom Freerk was de broer van mijn vader Auwert Veenstra die woonde op Mr de Jongwei 16. Helaas is mijn vader ook al overleden.

Als klein meisje was ik al geboeid door het verhaal van oom Freerk en wilde weten waar hij was gebleven.

In 1994 trok ik de stoute schoenen aan en ben op zoek gegaan naar hem en naar wat er was gebeurd:

Op zondag 22 augustus 1944 werd de gereformeerde kerk in Opeinde omsingeld door de landwacht. Deze waren op zoek naar jonge mannen die voor de arbeidsdienst moesten werken. Sommige van deze mannen hadden zich wel aangemeld, maar waren niet op komen dagen. De dominee en de kerkgangers kregen in de gaten dat de kerk was omsingeld door de landwacht. De kerkgangers besloten in lange rijen bij de uitgangen te staan zodat de jonge mannen konden vluchten. Dit gebeurde dan ook, maar sommige namen de fietsen van de landwachters mee. Dit moest leiden tot een tegenactie. En zo gebeurde het dat op 22 augustus in de nacht oom Freerk uit huis werd gehaald. Hij had zich verstopt in de hooiberg op zolder, waar hij regelmatig sliep. Daar was ook de radio verstopt, maar deze is gelukkig niet gevonden. En zo werd hij afgevoerd op de fiets, richting Drachten. Later is hij overgeplaatst naar het Burgerweeshuis in Leeuwarden, waar hij gezien is door Riepke Paulusma.

Hoe lang hij in Leeuwarden is geweest is niet bekend, maar ze hebben hem daarna naar Amersfoort gebracht. Daar kreeg hij het gevangenennummer N 6317. Op 8 september is hij, waarschijnlijk in een treinwagon, getrans-

porteed naar Neuengamme (Duitsland, in de buurt van Hamburg). Wat zich daar heeft afgespeeld is met geen pen te beschrijven.

Meneer H. Rolsma en dhr. Intres zijn Nederlanders die het drama hebben overleefd. Rolsma beschreef zijn ervaringen in een boek en dhr. Intra publiceerde zijn ervaringen op het internet. Aan de hand van feiten over oom Freerk en ervaringen van deze 2 mensen hoop ik u een indruk te kunnen geven hoe de laatste maanden van oom Freerk er moeten hebben uitgezien:

Oom Freerk is als gevangene afgevoerd naar een interneringskamp in Noord Duitsland, Neuengamme. Neuengamme is een dorp dichtbij Hamburg in Duitsland. Het zou een onbekend dorp zijn, ware het niet dat daar tijdens de oorlogsjaren 1940 – 1945 een oord van verschrikking was; het concentratiekamp Neuengamme. Dat was één van de grote concentratiekampen in Nazi-Duitsland, een kamp met meer dan tachtig buitenkampen, verspreid over heel Noord-Duitsland.

In dat concentratiekamp Neuengamme hebben veel niet-Joodse Nederlanders gevangen gezeten, meer dan in enig ander concentratiekamp in Nazi-Duitsland. In de loop van de oorlog deporteerde de Gestapo tienduizenden mensen uit heel Europa als concentratiekamp gevangenen naar Neuengamme. Van de ongeveer 106.000 gevangenen die naar Neuengamme zijn gevoerd, zijn ongeveer 55.000 gevangenen in Neuengamme omgekomen. Toch is dat concentratiekamp in ons land nauwelijks bekend, bij velen zelfs totaal onbekend. Bij anderen roept de naam Neuengamme herinneringen op, herinneringen aan dood, vernedering en ellende. Ook Neuengamme hoort bij die lange schaduwen van de laatste wereldoorlog.

In Neuengamme zaten, volgens het boek van dhr. H. Rolsma, een overlevende van Neuengamme (gevangene

© WIFDEY 1990

Kaartje Neuengamme

nr. 774341), in het begin van 1945, ongeveer 40 tot 50 duizend mensen. Dit waren voor het overgrote deel Nederlanders, maar er waren ook veel Russen en Denen. Het was een "Vernichtungslager", maar er werd niet gewerkt met gaskamers en er waren geen massaslachtingen maar, zo beschrijft hij in zijn boek, het systeem was MINSTENS zo radicaal. Van een BEESTACHTIGE behandeling was geen sprake, HET WAS VEEL ERGER DAN DAT! Het DAGELIJKS sterftcijfer liep in de duizenden.....

Op de website van vrienden van Neuengamme wordt kort puntsgewijs het leven in de kampen beschreven:

Aankomst

Bij aankomst moesten alle persoonlijke bezittingen in de "Effektenkamer" worden afgegeven. Vervolgens werd al het lichaamshaar afgeschoren en kreeg men in plaats van de eigen naam een nummer op een zinken plaatje, dat om de nek gedragen moest worden en dat op de kleding genaaid moest worden. Kleding en schoeisel werd willekeurig verdeeld, zodat het zelden voor kwam dat een gevangene iets passends ontving. De persoonlijke gegevens werden in de "politieke afdeling" geregistreerd, wat vaak met mishandeling gepaard ging. Gedurende de eerste weken stonden de gevangenen onder quarantaine en werden nog niet aan het werk gezet. Wel moesten ze urenlang op appèl staan.

In het kamp

De S.S. probeerde de moraal en psychische weerstand van de gevangenen te breken door hen in vernederende omstandigheden te laten leven en werken. De barakken waren overvol, sanitaire voorzieningen waren ontoereikend en een mogelijkheid voor enige privacy was er niet. De dagindeling was zodanig vastgesteld dat er nauwelijks een vrije minuut overbleef.

Voeding

Al in 1940 was de voeding nauwelijks toereikend. In de daarop volgende jaren werden de maaltijden steeds karriger en de kwaliteit steeds minder.

's Morgens was er een dunne melksoep of zogenaamde koffie, 's middags dunne koolraapsoep met weinig vet. Sommige gevangenen kregen een boterham met beleg als toeslag voor de zware arbeid. 's Avonds werden de broodrantsoenen voor de volgende dag uitgedeeld met daarbij wat margarine, aas of marmelade.

Vanwege de slechte voeding takelde ieder die zich niet op andere wijze van extra voeding voorzag in korte tijd af tot

een verzwakte, apathische "Muzelman", zoals ze door de S.S. spottend werden genoemd.

Discipline

De gevangenen hadden geen rechten die hen beschermden tegen het geweld dat de S.S. in het kamp gebruikte. Regels en verboden bepaalden de orde in het kamp. Voor het geringste vergrijp werden zware straffen uitgedeeld. Door de verzwakte toestand van de gevangenen werden deze straffen door velen niet overleefd. Terechtstelling door ophanging werden vaak op de appèlplaats uitgevoerd, in aanwezigheid van de overige gevangenen. Zeer belangrijk voor het dagelijks leven was de manier waarop gevangenen met een functie (meestal Duitsers) met hun taak omgingen. Sommigen gebruikten de mogelijkheden van hun functie om hun mede gevangen zoveel mogelijk te helpen, anderen dachten alleen aan hun eigen belang en handelden als verlengstuk van de S.S.

Medische verzorging

Veel gevangenen leden aan verwondingen en ziekten en hoopten in de ziekenbarakken geholpen te worden. Het medisch personeel bestond echter uit medegevangenen. Zelden met een medische opleiding en met te weinig middelen om een vakkundige verpleging mogelijk te maken.

Evacuatie van de kampen

Met de geallieerden in aantocht werden de vele concentratiekampen in het voorjaar van 1945 hals over kop onttruimd. De S.S. bracht de gevangenen weg. In goederenwagens of te voet. Zij die niet konden volgen werden doodgeschoten.

Einde of bevrijding

Na dagenlang te hebben rondgelopen of gereden, kwamen duizenden gevangenen uit Neuengamme, of een van de buitenkampen, uitgehongerd en uitgeput een in de voorlopige

opvangkampen Sandbostel bij Bremevörde en Wöbbelin in Mecklenbrug. Daar werden ze door de S.S. aan hun lot over gelaten, in onbeschrijfelijke hygiënische omstandigheden. De door honger en uitputting getekende gevangenen vochten om het laatste stuk brood. Vele gevangenen verhongerden of stierven aan ziekten. De bevrijders troffen bij hun aankomst in beide kampen afgrijselijke toestanden aan.

Na een chaotische periode, waarin er van enige vorm van organisatie geen sprake meer is, doordat de Duitse kampleiding door heeft dat de oorlog verloren is, komt het bevel dat iedereen "mit gepack" moet aantreden. Rolsma maakt deel uit van een groep van zo'n honderd man, die na 7 km lopen in Bergersdorf op de trein gezet worden, richting Lubeck.

Na een verblijf van 24 uur in een "openlucht"kamp, samen met duizenden andere gevangenen uit verschillende kampen, gaat hij aan boord van een vrachtschip "de Athen". Daar wordt hij samen met duizenden andere lotgenoten, via een touw in 1 van de negen vrachtruimen neergelaten. Vuil en mest liggen van voorgaande transporten als een glibberige substantie over de hele bodem verspreid. Tegen de stank kun je leunen, maar dat ruik je na een poosje niet meer.... Op volle zee gaan zij na een poosje bij een groot passagiersschip, de "Arkona", langzij liggen. De "lading"moet overstappen. Uiteindelijk moet Rolsma aan boord van "de Athen" zijn gebleven. Dit moet het moment zijn geweest dat Freerk Veenstra aan boord van de "Cap Arcona" is gekomen.

Een van de weinigen die het drama wat zich hier voltrekt heeft kunnen navertellen is Bert Intres (geboren 1916) Hij vertelt het volgende:

"Op 2 mei blijft de *Athen* definitief in de Neustädter Bocht liggen. Iets noordelijker dan de *Cap Arcona*, de *Deutschland*, de *Thielbek* en de *Athen* zijn dan ook een aantal Duitse kruisers en onderzeeboten voor anker gegaan. Op 2 mei wisten de Engelsen, dat er in de Neustädter Bocht een

groot aantal Duitse oorlogsschepen lag. De Engelsen besloten om deze vloot de volgende dag te vernietigen: ze wilden nog een laatste grote klap aan de Duitsers uitdelen voor het einde van de oorlog. De SS'ers hadden zo een "gemene val voor de Engelsen opgezet om de gevangenen te vernietigen.

's Morgens op 3 mei verklaarde Dr. Arnoldsson van het Zweedse Rode Kruis aan de Engelsen, dat hij wist van hun plan om in de Neustädter Bocht een luchtaanval uit te voeren. Hij voorzag een groot gevaar voor de gevangenen aan boord van de schepen. 's Middags op 3 mei informeerde Dr. Arnoldsson nogmaals twee andere Engelse officieren in Lübeck over de gevangenen die zich aan boord van de schepen in de Neustädter Bocht bevonden. Ze zeiden dat ze direct zouden handelen, maar het was dan al te laat om nog een catastrofe te voorkomen. Uit Hastede waren de Engelse bommenwerpers (Typhoons) dan al opgestegen.

Het bombardement op de *Cap Arcona*:

Op 3 mei werd het schip, waarop Bert Intres (en ook Freerk Veenstra; red.) zich bevond, de *Cap Arcona*, evenals de *Deutschland* en de *Thielbek* door Engelse vliegtuigen aangevallen.

Voor iedereen aan boord komt dit als een volslagen verrassing: op alle schepen had de bemanning de witte vlag gehesen als teken van overgave, op de *Cap Arcona* zijn zelfs voor en achter grote witte doeken gehesen; Op hetzelfde moment wordt de *Cap Arcona* door de eerste raketten getroffen; Dhr Intres hebben de bommenwerpers niet eens aan horen aankomen; door het schip gaat een vreemde siddering en even later staat het overal in brand. (In vijf aanvalsgolven wordt de *Cap Arcona* met 63 raketten in brand geschoten.) De gevangenen zitten als ratten in de val. Dhr Intres zit in het bemanningsverblijf op een van de onderste dekken, waar nog niet meteen brand ontstaat. Iedereen rent zijn hut uit en probeert op het bovendek te komen. De SS'ers proberen de gevangenen te-

gen te houden. Er ontstaat een grote chaos en paniek. De meesten komen terecht in de vlammenzee, degenen die het bovendek bereiken, springen in zee; de meesten halen de kust niet eens en verdrinken in het ijsskoude water. In de verte schieten de SS'ers op de gevangenen die naar boven proberen te komen om uit de vuurzee te ontsnappen. Bert Intres zal het gegil en gekrijs van de mensen die in het schip opgesloten zitten en levend verbranden nooit meer kunnen vergeten. De meesten zijn meteen bij het begin van het bombardement naar boven gevluht om te proberen het dek te bereiken en in zee te springen. Een tijdje later is het zeeoppervlak weer leeg: de gevangenen zijn verdronken in het ijsskoude water en de stroom heeft hun lichamen weggevoerd. Wanneer het door de brand te heet wordt in de hut kruipt de man door de patrijspoort naar buiten. Hij belandt uiteindelijk samen met een enkele honderden anderen op de kiel van het schip. Sommigen springen van boord en proberen naar het strand te zwemmen; velen verdrinken, maar de meesten die uiteindelijk het strand bijna genaderd zijn, worden door de Duitsers neergeschoten. Later die dag kregen de Duitsers van de Engelsen opdracht om de overlevenden op te halen. Er waren uiteindelijk 314 overlevenden (van de 4640 gevangenen) (+ twee bemanningsleden). Volgens deze man waren hij en zijn vriend de enige overlevenden van de Nederlanders aan boord van de *Cap Arcona*.

Rolsma beschrijft hoe hij op de Athen het drama heeft beleefd: "Als we enige tijd hebben gevaren is het plotseling OF DE HEL LOSBARST. Reeds enige tijd hebben we vliegtuigen horen ronken en plotseling is het alsof het hele schip uit elkaar zal vliegen. Het is echter het afweerschut en al gauw wennen we aan de salvo's. Enige tijd later wordt er van bovenaf een seintje gegeven en plotseling is er een run naar de smalle loodrechte ijzeren trap en alles wat daartoe de kracht heeft poogt naar boven te komen. Is het schip getroffen? Zijn we zinkende?"

Na een mensonterend gevecht om boven te komen ontdekt Rolsma dat het een prachtige meidag is en dat het schip aan een kade is afgemeerd. Van enige bewaking is geen sprake meer. De meeste Duitse bewakers zijn kennelijk gevlucht. Niemand begrijpt iets van de situatie, maar als ze nog maar net op de kade staan staat daar al direct een tank. "Nóg dringt het niet tot ons door, maar dan horen we iemand plotseling schreeuwen: Een ENGELSE tank!" en direct daarop: "Een Tommy!".

"Dan dringt de betekenis ten volle tot ons door en de sterk vermagerde, in vossen gehulde gevangenen, die elkaar kort tevoren op de meest wrede wijze bevochten voor een korst brood of een slok drinken, vallen elkaar om de hals en huilen als kinderen...."

"Maar dit machtige gevoel van vrij te zijn wordt getemperd door het GEWELDIGE DRAMA, dat zich op dat moment afspeelt in de baai. Daar ligt de "Cap-Arkona", de "Tilbeck" en de "Deutschland" gehuld in dichte sluiers van rook en met duizenden medegevangenen aan boord. Ze hebben alle drie voltreffers gehad van geallieerde vliegtuigen en naar schatting 6 of 7 duizend mannen en vrouwen vechten daar met de dood, voor zover ze niet direct bij de bominslagen om het leven zijn gekomen. Slechts enkelen zullen kunnen navertellen wat zich aan boord van die schepen heeft afgespeeld. Velen hebben nooit meer aan dek kunnen komen en hebben in de baai een snelle dood gevonden".

In de vier weken, welke wij nog doorbrachten in Neustadt, hebben we vaak aan de oevers gestaan van de baai en dan wezen we elkaar in de verte op de met de kiel naar boven liggende schepen. In stilte brachten we dan een sa-luut aan de kameraden die met ons alle ontberingen hadden getrotseerd, maar tenslotte, in het uur der bevrijding, minder gelukkig door het lot waren bedeed dan wij...."

WAT WAS ER DUS GEBEURD?

Na het oprukken van de geallieerden was oom Freerk, samen met vele duizenden medegevangenen, vanuit de Lübecker Bocht verscheept naar veiliger plaatsen rond de Oostzee. Krijgsgevangenen konden immers een belangrijke rol spelen in de onderhandelingspositie van de Duitsers met de geallieerden.

Het konvooi Duitse oorlogsschepen werd door geallieerde Amerikaanse en Engelse vliegtuigen in de Lübecker Bocht onder zwaar bombardementsvuur genomen..... Ongetwijfeld onwetend van het feit dat er zich op die schepen duizenden gevangen verzetsmensen en krijgsgevangenen bevonden....

Zeker 7000 mensen vonden de dood op die derde mei 1945 door bombardementsvuur of door verdrinking.

De vele duizenden aangespoelde lichamen worden na de Duitse overgave in een massagraf in Noord Duitsland begraven.

Wij gaan er als familie van uit dat ook oom Freerk daar zijn laatste rustplaats heeft gevonden, hoewel er natuurlijk ook velen zijn die nooit zijn aangespoeld en wier lichamen hun laatste rustplaats hebben gevonden op de zeebodem....

Met dank aan: Dhr. Rolsma
 Stichting vriendenkring Neuengamme
 Sietske Boomsma-Veenstra

Oproep: Wie heeft misschien nog oude foto's van mijn familie Veenstra
 Ik wil ze heel graag hebben.
 Sietske Veenstra

Nederlandse Cap Arcona slachtoffers

Valentijn, Wilhelmus	15- 7-1916	Vlijmen
Vathorst van de, Antonius	6- 8-1909	Amsterdam
Veen van, Johan, George, Petrus	20- 5-1905	Amsterdam
Veenendaal van, Jan	13-10-1889	Amerongen
Veenstra, Frederik	10-12-1920	Nijega ←
Veer, van der, Wilhelmus, Jacobus	11- 7-1906	Laren
Veerbeek, Hendrik, Coenraad, Leendert	15- 1-1911	Rotterdam
Veerman, Jacob	3- 8-1900	's-Gravenhage
Velden van der, Abraham, Pieter	18-10-1916	Amsterdam
Velden van der, Hendricus	11- 3-1917	Heerlen
Velleman, Salomon	17- 2-1922	Groningen
Velzen van, Cornelis, Johannes	9-12-1904	Delft
Verhoeven, Adrianus, Maria	1- 8-1924	Waalwijk
Verkoeijen, Goofried, Jacobus	29- 4-1920	Venlo
Vesterink, Johannes, Jacobus	19-10-1914	Doesburg
Vink, Johannes	9- 5-1924	's-Gravenhage
Visse, Cornelis	7- 3-1918	Loosduinen
Visser, Frederik	7- 9-1914	Kampen
Visser, de, Louis, Leonardus, Hendrikus	21- 5-1878	Rotterdam
Vogel de, Nicolaas	1- 1-1923	Rotterdam
Vooren, Johan	27-11-1912	Haarlem
Vos, Antonius, Johannes	6- 3-1896	Utrecht

Van de lange lijst met Cap Arcona slachtoffers, is dit het deel waar Freerk Veenstra in staat opgenomen.

Piet Bron vertelt...

Piet Bron woont nu met zijn vrouw Annie op Peinderwei 17. Hij is bijna 10 jaar oud als de oorlog uitbreekt. Op dat moment wonen ze aan de Susterwei tussen waar nu Bareld Postema en Sjoerd Hoekstra wonen. Dit was een winkeltje maar dat wordt opgedoekt als zij daar komen wonen.

De Tike ligt zeer smûk. Er zijn in de oorlogsjaren vele kleine percelen grond. Om vrijwel al deze percelen staan boomwallen. Dit maakt dat de Tike vanaf de weg niet of nauwelijks wordt opgemerkt. Ook later bij Razzia's wordt men wel vergeten. Tike bestaat in de oorlog nog niet officieel. Het hoort bij Nijega. Hier is niets interessants te vinden voor de Duitsers.

Als de Duitsers dan ook in Friesland plaatsen zoeken om kwartier te maken rijden ze in colonne zonder De Tike op te merken via de Hereweg naar het noorden. Piet mag niet in de buurt van de Hereweg komen omdat daar de Duitsers langs rijden.

Vanuit een droge sloot op de Skieding zien Piet en zijn broer Jan de Duitse colonnes voorbij komen. De Duitsers hebben oranje kleden over de auto's getrokken. Als een wolf in schaapskleren om te voorkomen dat er op hen wordt geschoten.

Ook voor onderduikers is het hier goed toeven. Die zijn er in de oorlog wel, maar het is niet altijd duidelijk waar die zitten en hoeveel er zijn.

Evacués zijn er ook in De Tike. Evacués waren verplicht; ze worden ingekwartierd. Men krijgt opdracht om een aan-

tal mensen op te nemen in de huishouding. In februari 45 komen uit Limburg via Duitsland mensen naar Friesland. Zijn vrouw Annie heeft thuis ook evacués. Het is een echtpaar. Deze mensen hebben een klein kind krijgen later nog een kind. Dit kind overlijdt bij Annie thuis; Annie woont dan uiteraard nog bij haar ouders. Bij Pake zijn ook drie mensen; een man en een vrouw met een kind. Piet Bron weet dit nog want hij blijft vaak bij pake slapen als hij daar melkt. Dit kan nu niet meer omdat er te veel mensen in huis vertoeven. Pake Jansma woont dan als weduwnaar waar Klaas Bron nu woont. Griet Tjepkema, is daar huishoudster en pake heeft ook nog een feint in dienst. Samen met de evacués wordt het behoorlijk druk in huis. Ook mensen als Kingma, Tibbesma en Tys Jansma hadden evacués.

Er zijn zes Tyksters die in het Nederlandse leger zaten. Die tijd dat deze mensen moesten vechten voor Nederland was erg spannend voor de achterblijvers. De geruchtestroom was groot. Hier zoveel doden, daar nog meer doden. Uit geruchten kon niet opgemaakt worden of deze doden en gewonden Duits of Nederlands waren. Er was ook geen manier om dat te achterhalen. Er was geen telefoon of iets dergelijks. Teade smedes, Hero Postema (een oom van Sieberen en Wieberen Postema. Hij woont met zijn ouders aan het Leech, waar Nico Haanstra nu woont.), Riepke Paulusma (van Gerrit de fytsmakker), Reinder Paulusma (hij woont dan op Susterwei 14, westelijk naast nu Jan Krist) en Gjalt Jansma (woont dan waar Rien en Winnie de Bruin nu wonen).

Alle zes komen ze heelhuids weer terug na de capitulatie. De Duitsers vallen in het begin niet eens tegen. Daar waar men bang is na de capitulatie dat soldaten naar Duitsland zouden moeten en misschien zelfs voor Duitsland zou moeten vechten mogen de soldaten, als ze er voor tekenen dat ze zich gedeisd houden, weer naar huis. De Duitsers zijn wat dat betreft heel correct.

In Nijega komt de Duitse vlag met een hakenkruis op de kerktoren nog voordat de Duitsers er langsrijden. Er komen (waarschijnlijk later pas) borden bij en in de kerken en andere gebouwen "verboden voor joden." Het eerste verzet van de kerken is om deze borden er weer uit te gooien. Dit is een landelijke verzetsactie van de kerken. De Duitsers zijn kwaad dat de kerk zich verzet. Naar men zegt heeft Hitler toen gezegd: "We lossen eerst het jodenprobleem op, daarna gaan we ons buigen over het probleem van de kerken." Nederlanders zijn redelijk tam, ze verzetten zich in het begin amper. Dit in het kader van trouw aan de overheid. Bovendien heeft men het in het begin van de oorlog onder de Duitsers zo slecht nog niet. Nederland verkeerde voor de oorlog in een economische crisis. Mensen hadden toen geen werk en ging met de bus van de werkverschaffing naar Drenthe. Aan het begin van de oorlog, als de Duitsers hier net zijn is er plotseling wel werk, dat ook nog eens behoorlijk betaalt. Menigeen gaat dagelijks op de fiets naar Leeuwarden om daar het aan het vliegveld te werken. Het moet groter en op orde gemaakt. Het werken is ook wel verplicht, maar het wordt ondanks dat behoorlijk goed betaald.

Als de krant voor het eerst weer uitkomt in de oorlog prijkt Hitler zijn grote hoofd op de voorpagina. Rieke van Gerrit (wonen dan waar Gerrie Elverdink nu woont) maakt er vanaf de eerste dag een gewoonte van om met een breinaald Hitlers ogen uit te prikken. Dit is eigenlijk een mooi voorbeeld van het vrouwenverzet. Piet Bron zegt: "Eigenlijk is het verzet toen, bij Rieke, geboren!".

Johannes Dijkstra is een Tiekster die de oorlog niet overleefde.

Dit is een oom van Jan (Glas) Dijkstra. Dit is de oudste broer van Jan z'n vader. Johannes is een beste jongen in die tijd. Hij woont in de oorlog waar Jan Dijkstra nu woont. Hij werkt na de ambachtschool bij de smid in Opeinde. Piet

is wel eens bij Johannes achterop de fiets mee naar Opeinde gereden. De propagandamachine van de Duitsers wierf mensen voor het chauffeursambt. Propaganda was erg eenzijdig uiteraard. Sommige mensen "trappen" hier in. Ook Johannes leek dit mooi. Het leger had wel brandstof anderen niet. Dit klonk wel aantrekkelijk. Uiteindelijk is ook hij een Tiekster oorlogsslachtoffer.

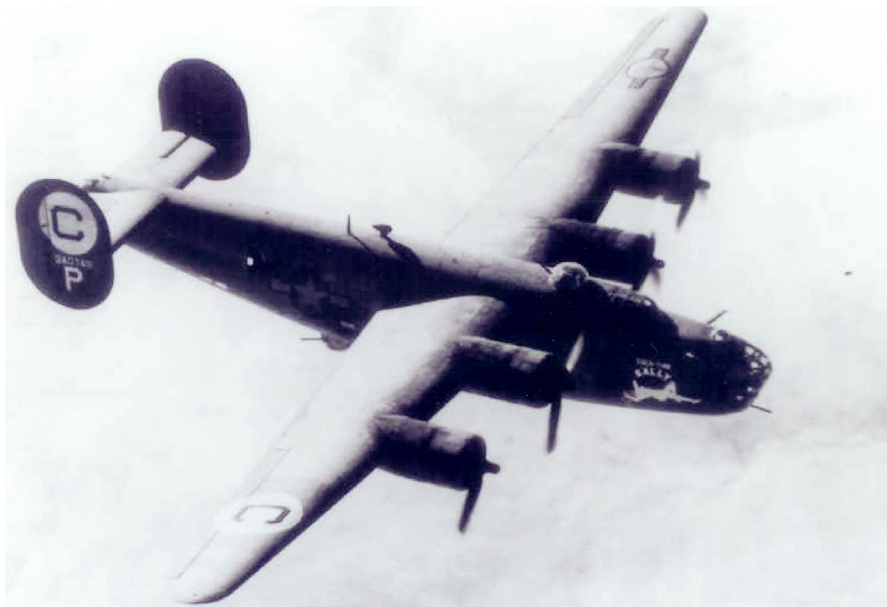
27 juli valt een Amerikaanse piloot dood achter huis van Fimme Dijkstra neer. Of zijn parachute niet uitgaat of verbrandt weet Piet niet.

Germ Tjepkema en Johannes Kingma leggen hem in de schuur. De man is eerst in Opeinde begraven. Later is hij herbegraven op erebegraafplaats Margraten (later nogmaals herbegraven in Amerika, red). Een persoon komt levend uit dit vliegtuig. Hij springt heel laat, maar overleeft dit. Annie har pake heeft zijn parachute nog opgeruimd. Dr. Siebinga haalt hem later op en zorgt dat hij later een onderduikplaats krijgt.

Verhaal: Het vliegtuig is aangeschoten. Persoon die nog leeft, in Engeland, wil niet hier komen uit schaamte. Hij wil in de oorlog, ondanks dat het vliegtuig is aangeschoten, naar huis. Zo laag mogelijk, onder de radars door, doorvliegen. Dit wordt hen fataal. Piet ziet de mannen nóg liggen. De mannen liggen langs de slootkant, met de benen in het water, blauwe uniformen aan.....

Veel mensen komen kijken op de plaats waar het vliegtuig is neer gekomen. Er staan allemaal mensen op de weg. Het vliegtuig brandt en knapt. Mensen waarschuwen elkaar om niet te dichtbij te komen! Een Duitse motor met zijspan komt dan aanrijden. Men schiet met het geweer even bovenlangs; roets iedereen gaat van de weg. Jaren heeft men daar in de sloot gevist naar aandenkens. Men vond het speciale glas Mica; erg interessant. Men maakte hier met een figuurzaag bijv ringetjes van om bijv aan een meisje op school aan te bieden. Het vliegtuig ging naar het laadstation voor de tram in Nijega.

In de Putten is ook parachutist neergekomen. Naast de boerderij op weg naar Oostermeer. Daar loopt de ringvaart naar de Leijen met een bruggetje er overheen. Deze parachutist heeft een nacht onder het bruggetje doorgebracht.

Het vliegtuig (Sack Time Sally) wat op die bewuste dag neerkwam.

Germ Tjepkema treft deze man en bracht hem naar meester de Jong. Deze zegt dat hij deze man maar naar de politie in Opeinde moest brengen. Achteraf blijkt dat de mensen van deze politiepost bij de ondergrondse zijn. Het is niet duidelijk wat er met deze man is gebeurd.

De Duitsers die in deze buurten (Suameer) ingekwartierd liggen hebben vaak al gevochten. Voor de ontspanning zitten ze dan hier in deze buurten. Duitsers weten dat als ze hier weg moeten dat ze dan waarschijnlijk weer zullen moeten vechten aan het Oostfront. Men zegt dat ze huilten als ze weg moesten om te vechten aan het oostfront.

Duitsers kregen aan het eind van de oorlog honger. Zij kwamen dan vragen of men eten voor ze had; boter of eitjes.

Bij pake kwamen twee Duitse luxe auto's. Direct wordt aan een razzia gedacht. Maar dan zegt pake: "Haal Griet Tjepkema, de huishoudster maar want ze willen wat eten." De Tieksters hangen rond bij deze auto's en vragen zich af: "Wat moeten ze?" Piet kan ze het antwoord geven: "Ze willen eten!" Piet herinnert zich nog dat de Duitsers er om bekend stonden dat ze zo mooi kunnen zingen. Sies Kooistra (vader van Steffen Kooistra) vraagt dan ook aan de Duitsers of ze wat willen zingen. Men geeft dan als antwoord: "Eerst eitjes, dan zingen", maar ze kregen geen eitjes, zo ruim hadden we het ook weer niet. Dat ging dan allemaal ook weer heel goed.

Men zegt Friesland maakte niets mee... Wij kennen in de oorlog inderdaad niet echt honger, maar het eten is wel erg eenzijdig. De vrouwen hebben het wel erg zwaar. Weckflessen waren zeer populair. Eten op tafel dagelijks. Men wordt dan wel niet opgehaald, maar een gezin draaiende houden in oorlogstijd valt niet mee. Van bijvoorbeeld een varken wordt niets weggegooid. Van de kop werd een soort stijve pudding gemaakt. De kop wordt gekookt tot alles eraf valt. Deze substantie wordt klein gemaakt. Hoofdkaas heet dit. Beetje zout erop....

Ook de oren worden opgegeten, de poten worden getrokken in de snert; Het vet van het varken wordt stijf en wordt als boter op brood gebruikt. In de grote steden in Holland had men niets.

Velen komen uit Holland naar Friesland door de honger. Sommige mensen krijgen wat brood en worden weer teruggestuurd. Dat is een tragedie geweest. Gelukkig was dat hier niet zo. Het was hier niet geweldig; maar iedereen had een eigen tuintje en vaak ook een eigen dier. De een had wat meer dan de ander, maar het ging.

Vanaf het begin van de oorlog horen we 's nachts regelmatig vliegtuigen; het broemt door de lucht. Soms slaap je door het geluid heen, maar vaak ook niet. Later in de oorlog zien we ze overdag ook vliegen, je ziet er dan een Duitse jager heen gaan en dan zie je ook dat er wordt geschoten. De een zegt dan: "ze moeten hem schieten, de ander zegt dan: "Ook vreselijk dat je daar zo alleen heen wordt gestuurd." Er zijn er tijdens die gevechten ook wel vliegtuigen neergekomen.

In Nijega kwam een Duitse jager neer. Mensen daar hebben op een avond een feest. Ties Mulder had behoorlijk diep in het glaasje gekeken tijdens een bruiloft en merkt niet dat er die nacht naast zijn huis een vliegtuig neer stort. Jan, de zoon van Ties vertelde aan Piet: "Ik heb nu gezien hoe weinig er van een mens overblijft als hij opbrandt." Men heeft de resten in een kleed geschept, en heeft dat vervolgens in een lijk-kist gestopt. Er is ook nog iemand met een parachute uit dat bewuste vliegtuig gekomen. Deze man loopt in paniek om het brandende vliegtuig heen om zijn collega te redden, maar hij kon niets meer aanrichten.

Toen die zeven bommen bij Oudega vielen (zie verhaal Riepke, red.) schudde ons huis ook als een blad aan een boom. Het waren natuurlijk ook maar lichte woningen.

Bij een razzia in Nijega wordt Sije Hoekstra (de vader van Sjoukje Pijl, mr de Jongwei 14) o.a. ook meegenomen, samen met een aantal andere mensen uit Nijega. Via Leeuwarden belandt hij in Assen waar hij putten moet graven. Gjalt Jansma, die in het verzet zit haalt deze groep Nijegasters weer terug uit Assen.

Ook ergens in 1944 komt pake helemaal overstuur thuis. Hij heeft dan net tevoren te horen gekregen dat Leentje Hofstede, een jodin, die ondergedoken is bij Kobus de Jong in de Wierren, zelfmoord heeft gepleegd. Ze heeft zichzelf verdrongen in de Nijegaster vaart. Ze kon de ge-

beurtenissen van de oorlog allemaal niet meer aan. Leentje wordt in een koe-dek gewikkeld en onder een takkenbos begraven.

Op last van de Duitsers moeten gedurende de oorlog ook altijd de ramen worden verduisterd. Dit is er voor om te zorgen dat de Engelse vliegers navigatieproblemen krijgen. De vliegeniers hebben dan 's nachts geen vaste punten waaraan ze hun koers kunnen bepalen. Voor Piet en zijn pake betekent dit dat ze in het najaar en de winter in het donker, op de tast, moeten melken. Het betekent ook dat de avonden gevuld werden met zingen en vertellen. Piet herinnert zich nog dat zijn mem erg mooi kon vertellen.

Piet woont maar een deel van de oorlog in de Tike. Het andere deel woont hij aan de Kanaelsloane in Opeinde. Daar maakt hij van dichtbij onder andere mee dat er tijdens de melkstaking een man en een jongetje van 9 worden doodgeschoten. Piet moet bukken en door greppels kruipen om niet dit zelfde lot te ondergaan.

15 april 1945: De ondergrondse bewaakt de brug van de Commissiewei in Opeinde. De brug blijft ook nadat de laatste Duitse auto passeert gespaard. 11 uur is het dan zover. Een almachtig gebrom. Tanks, tanks! Ze rijden even heel langzaam als de brug in zicht komt. Daar staat het verzet met de wapens. Alles Oké. Men kan doorrijden. Veel gejuich. Burgers lopen zo hard als ze kunnen naar de Commissieweg.

Grote vreugde!

Dit is het verhaal van Piet Bron. Hij is bijna 15 als Nederland weer vrij is. In vijf jaar beleeft hij meer dan velen van ons ooit zullen beleven.

Wat gebeurde er met Johannes Dijkstra?

Johannes Dijkstra is geboren in 1922 en werkt in de oorlog wegens de arbeitseinzats in de buurt van Maagdenburg, Duitsland. Maagdenburg wordt door Engeland gebombardeed. Om deze reden moet Johannes weer vluchten naar Nederland. Hij reist samen met Jan Hoekstra uit Burgum. Ze ontmoeten iemand die zegt van de ondergrondse te zijn. Als zij in Zwolle op een afgesproken moment op een afgesproken plaats komen zal de ondergrondse er voor zorgen dat zij onderdak krijgen. Johannes en Jan zorgen dat ze inderdaad op de afgesproken plaats komen. Maar tot hun schrik staan ze dan niet oog in oog met de ondergrondse, maar ze staan tegenover de waffen-SS. De Waffen-SS stelt Jan en Johannes voor de keuze: Tekenen voor dienst in het Duitse leger of direct vervoerd worden naar een concentratiekamp. Beide mannen maken onder dwang een verschillende keus. Jan Hoekstra wil onder geen beding in het Duitse leger en sterft uiteindelijk in een concentratiekamp. Johannes maakt een andere al evenmin gelukkige keus en gaat voor het Duitse leger in opleiding in Amersfoort. Zijn zus gaat daar nog bij hem op visite met de boodschap dat familieleden bij de ondergrondse hem willen bevrijden. Hij weigert dit omdat het opleidingscentrum in Amersfoort in zijn ogen een onneembare vesting is. Hij antwoordt: "Ik red mij hier wel uit!" Uiteindelijk sneuvelt Johannes tijdens de slag om Arnhem in 1944 aan Duitse zijde. Hij ligt begraven op de begraafplaats voor Duitse oorlogsslachtoffers in Limburg.

Loftkamp

*Yn 't nachklik tsjuster stoarje eangstich eagen,
Lâns hege stjerloft tsjucht in swiere macht.
En droanende drage hja har sombre fracht,
De davering dynt mei yn brede weagen.*

*No taast it fûle sykljocht troch de nacht.
Granaten flitse op mei koarte fleagen.
Nachtjagers stige omheech en lizze leagen,
Ljochtkûgels sette 't gea yn helder ljacht.*

*Ut tûzen mûlen skrille eangstgjalp slacht.
Heech boppe d' ierde tongerje de skoaten,
De swiere motors gûle yn stjerrensklacht.*

*En út formaasje fan d' enoarme floaten,
Masine baarnende te pletter slacht.
De ierde droant – God hoedzje de piloaten!*

4-1-1945

P. de Jong

Basisschool de Gielguorde

De pake van Folkert Veltman was bij ons op school. Om te vertellen over de oorlog 2^e. Het was heel indrukwekkend wat hij vertelde, En het ging over de Tike wat hier zich afspeelde. Ik denk dat iedereen het mooi vond. Ook de krant was er bij. Het Friesch Dagblad. Dus iedereen het Friesch Dagblad in huis!!! (wie die niet heeft).

En we moesten zelf ook verhalen schrijven. Wat onze Pake(s) en Beppe(s) hadden beleefd. Het was een leuke ochtend.

Folkert Wesseling

Riepke Paulusma vertelt!

Riepke Paulusma is geboren in 1928 en is dus 12 jaar, als de oorlog uitbreekt. Hij weet nog dat er die tiende mei 1940 al de hele nacht vliegtuigen overvliegen en dat er die ochtend overal mensen met elkaar staan te praten en daar hoort hij het nieuws dat Nederland in oorlog is met Duitsland.

Riepke woont dan met zijn ouders en twee zussen op Susterwei 12 (waar nu Jan Krist woont). Naast hen woont zijn neef Reinder Paulusma, op Susterwei 14, die is gemobiliseerd in Amersfoort. Hij hoeft daar niet in aktie te komen. Na de capitulatie op 15 mei komt Reinder weer thuis en eigenlijk verandert er die eerste tijd niet zoveel, het leven gaat gewoon door en de school ook. In die tijd ga je meestal alleen naar de lagere school, maar dan wel 8 jaar! Riepke is dus 14 jaar als hij van school komt en hij kan direct aan het werk bij omke Pieter, die de burens aan de andere kant zijn op Susterwei 10 (waar nu Ybe Paulusma woont).

Riepke weet zich nog heel goed zijn eerste rit te herinne-

Susterwei 10 en 12

ren, met neef Willem Paulusma mee naar Mildam voor een vracht hout.

De Paulusma's hebben twee vrachtauto's maar in het begin is er geen benzine te krijgen, dus de vrachtauto's blijven thuis staan en het werk wordt met paard en wagens gedaan. Op maandag, woensdag en vrijdag gaan ze naar Leeuwarden en Dokkum. Op vrijdag zijn ze soms wel 5 uren onderweg van Leeuwarden naar huis; dat is een van de drukste dagen. Op dinsdag, donderdag en zaterdag gaan ze naar Drachten (een 6-daagse werkweek dus).

Later krijgen ze een gasgenerator op de vrachtwagen, een Damgenerator; die hangt achter de vrachtwagen en werkt op turf en hout. Dat is één grote ellende, aldus Riepke, en dat niet alleen, vervolgt hij, nu moet ik tussendoor ook nog hout en turf fijnhakken thuis!

Doordat de motor nooit doorloopt en altijd weer afslaat kalkt iemand voor de grap achterop de gaspot: "Hoe lang nog? Elk uur een andere kuur!" Dit gebeurt in Drachten en de landwachten zien dit en worden woedend (ze nemen waarschijnlijk aan dat die tekst op de Duitse bezetting slaat). Ze vragen aan Riepke: "Wat staat daar?"

"Nou" zegt Riepke, "je kunt toch wel lezen?"

"Direct er af halen of we sluiten jullie vannacht op" gebieden de heren.

Ze hebben hun kwartier in de Torenstraat bij de winkel van Excelsior, daar hebben Riepke en Reinder geen zin in, dus halen ze het er maar af.

Op vrijdagmiddag 26 november 1943 beleven de mensen op de Tike angstige ogenblikken, als er een brandend vliegtuig overvliegt. Volgens Riepke vliegt het zo laag dat je de bemanning in de deuropening kan zien staan. Het vliegtuig stort neer op het Swartfean, de staart met de staartschutter er nog in komt in de sloot terecht bij dierenarts Scholma. Een van de jongens, Walter E. Wince springt eruit, maar zijn parachute blijkt verbrand te zijn en hij valt te pletter achter de boerderij de Heidekamp op de Tike,

waar dan de ouders van Klaas Kingma wonen. De jongeman wordt naar binnen gedragen bij de familie Kingma. Riepke heeft hem daar nog zien liggen. Dokter Siebinga komt later en haalt de persoonlijke bezittingen uit zijn kleren, voor de Duitsers hem meenemen. Hij wordt eerst begraven in Opeinde en na de oorlog wordt hij herbegraven op de militaire begraafplaats Margraten.

Na de oorlog emigreert een oom van Klaas Kingma, Germ Tjepkema, naar Canada en hij zorgt er voor dat de persoonlijke bezittingen van Walter Wince terechtkomen bij zijn ouders in Virginia.

Op een zaterdag rijden ze weer in de Torenstraat als er luchtalarm komt. Ze horen dit niet en rijden dus door. Er

*De jonge Amerikaan Walter E. Wince sprong boven de Tike uit het brandende vliegtuig. Hij overleefde dit niet, zijn parachute bleek te zijn verbrandt! Het was zijn eerste vlucht.....
Walter Wince was getrouwd en woonde in Queens Village, Long Island New York. Zijn moeder woonde in Upperville, Virginia en daar heeft Germ Tjepkema na de oorlog zijn persoonlijke bezittingen naar toe gebracht.*

botst dan een huisarts uit Drachten tegen hun auto! Deze is op weg om hulp te verlenen. Er is namelijk een luchtgevecht gaande tussen een Engels en een Duits vliegtuig! Er wordt flink geschoten en er komen parachutisten naar beneden. Op het zelfde moment heeft de Jeugdstorm een bijeenkomst in Drachten. Zij zien een Engelse parachutist neerkomen en waarschuwen direct hun grote vrienden, de

26 november 1943

Op vrijdag de 26^e trok een geweldige Armada van 490 B17 vliegende forten en 115 B24 Liberators, begeleid door 381 escorte jagers naar Bremen. Het was 13.15 uur toen na hevige luchtgevechten een brandende bommenwerper van grote hoogte naar beneden spiraalde boven Opeinde Nijega. Er werd gezien dat er parachutes in de lucht hingen, maar het waren er maar een stuk of drie. Toen het toestel de landing in wilde zetten, brak boven Nijtap de staart eraf. Stuurloos en reddeloos sloeg de grote bommenwerper tegen de grond op het land van Marten van der Meulen. Van de bemanning waren er vier overlevenden, zes vliegers verloren hun leven. Hierboven ziet u de bemanning van deze bommenwerper. Twee van de overlevenden konden met behulp van het verzet onderduiken. Toen ze op de pilotenlijn werden gezet zijn ze in België alsnog door de Duitsers gepakt. Dit vliegtuig had onderweg een Duitse jager aangeschoten en die stortte diezelfde dag neer op de trambaan bij Luchtenveld (Drachtster Compagnie)

Duitsers, om deze man op te komen halen. Riepke ziet later een jeep rijden met (naar hij denkt) Duitsers erin met de Engelsman. Hij heeft nog medelijden met de man, maar later blijkt dat dit mannen uit het verzet waren in Duits uniform, die de Engelsman een veilig onderduikadres hebben bezorgd. Diezelfde dag als ze op weg zijn naar Drachten stort er ook een Duitse straaljager op slagerij Venema bij Nijtap.

Aan het eind van de oorlog, als er bijna geen vervoer meer is komt Riepke een keer met 2 paarden en wagens uit Burgum, als hij ingevorderd wordt door de veldgendarmerie (die heeft hun kwartier in Sumar). Er moest de komende nacht gereden worden naar het treinstation in Buitenpost. Ze rijden eerst met 4 man naast de wagen naar de Tike. Riepke hoeft tenslotte niet naar Buitenpost (dat heeft Kees Paulusma gedaan), maar hij beleeft nog wel een paar angstige ogenblikken. Ze hebben nl. een schuilplaats in het hok en daar liggen dekens in, maar die dekens moeten 's nachts mee voor de paarden. Dus Riepke loopt naar die dekens toe en ineens staat er een Duitse soldaat achter hem die hem een geweer in zijn nek drukt en hem er van beschuldigt dat dit een schuilplaats is van een Engelse piloot. Het lampje dat er hangt was is volgens hem van Engelse makelij! Dit avontuur loopt gelukkig goed af omdat Riepke zijn omke Pieter (de oprichter van het bedrijf) de

11 december 1943

Om ongeveer vijf over één kwam een Duitse jager gierend naar beneden en stortte op de slagerij van de familie Venema te Nijtap. Van het huis was maar weinig over. Vrouw Venema was licht gewond maar zoon Jan had een zware rug blessure, zo dat voor zijn werd gevreesd, maar gelukkig heeft hij het overleefd. Na een langdurige behandeling in het ziekenhuis te Heerenveen kon hij terugkeren, niet naar het ouderlijk huis want dat lag plat.

Duitsers er van weet te overtuigen dat ze op die plaats slapen als de paarden "krank" waren. Gelukkig geloven ze dat uiteindelijk!

"Bij een razzia in Drachten," vertelt Riepke, "hebben ze mij ook een keer opgepakt. Ik was volgens hun ouder dan er op mijn persoonsbewijs stond. Ik heb toen een uur vast gezeten in de Noorderbuurt, bij de Batawinkel. Later komt er een hoge piet, die bekijkt mij en mijn papieren en laat mij gelukkig weer gaan."

Diezelfde dag zijn hij en Reinder Paulusma ook al weer aangehouden in Opeinde. Reinder heeft volgens hun valse papieren (dit was ook inderdaad zo). Gelukkig loopt ook dit goed af.

Op een dag krijgen ze bericht dat er soldaten onderweg zijn naar De Tike. Riepke en nog wat jongens kruipen vlug in hun schuilplaats, die naar ze denken helemaal bedekt is met turf, maar deze turf wordt er regelmatig afgehaald natuurlijk dus zijn er overal kieren. Ze zijn dus gemakkelijk te zien. Ook dit loopt gelukkig met een sisser af, omdat de Duitsers gewoon een fietstochtje maken!

Op een donderdagavond in 1944 's avonds om ongeveer 7 uur komen Riepke en Reinder met een dubbel span paarden voor de wagen uit Drachten. De lucht hangt hartstikke vol met vliegtuigen die op weg zijn naar Duitsland om daar te bombarderen. Plotseling is alles fel verlicht, door een soort vuurbol en ze horen tegelijkertijd een zeer zware klap. Ze zijn op de mr. de Jongwei, ter hoogte van waar nu Jan Dijkstra woont. Reinder en ik hebben veel moeite om de paarden op de weg te houden vertelt Riepke, maar dat lukt net. Zelf verschuilen ze zich in een droge sloot. Later blijkt dat er op dat moment 7 bommen neerkomen in Oudega, die wonder boven wonder geen mensenlevens kosten. Wel is er veel materiele schade aan huizen, veel ramen zijn gesprongen. In een huis in Oudega hing een portret van de Koningin aan de wand, en dat vinden ze la-

ter terug in een perenboom!

Op een vrijdagmiddag in 1944 is Riepke in de garage bezig met een vrachtauto, die wegens brandstofgebrek uit de rit is gehaald. De wielen zijn eraf gehaald (waarschijnlijk met opzet, omdat de Duitsers alles invorderden). "Ik ben hier druk mee bezig" aldus Riepke, "als er een grote bestelauto achterom komt met 4 Landwachters (de Hollandse hulpjes van de Duitsers). Wat de bedoeling is weet ik dan nog niet" vervolgt Riepke, "ze komen waarschijnlijk voor de vrachtauto, maar die kunnen ze niet meenemen en dus nemen ze maar een vat benzine mee! Waarschijnlijk is het voor privé gebruik geweest, want ze vertrekken ook weer en we horen verder nooit meer iets over deze diefstal."

Als ze onderweg zijn moet Riepke vaak plaatsnemen bovenop de vrachtwagen om de vliegtuigen in de gaten te houden. Binnenin de auto hoor je het luchtalarm niet door het lawaai van de gaspot. Riepke waarschuwt dan en dan zetten ze de auto aan de kant en kunnen ze beschutting zoeken.

Riepke is ook degene die Freerk Veenstra voor het laatst gezien heeft. Hij fietst die dag in augustus 1944 door Leeuwarden, als hij iemand zijn naam hoort roepen: "Hee Riepke", hij kijkt op en daar ziet hij Freerk en Albert van der Hei uit Opeinde lopen tussen een stuk of wat landwachten. Ze zijn dan op weg naar het Burmaniahuis.

In november 1944 is er een vuurgevecht op de Oerwinning, een boerderij onder Opeinde aan het kanaal (de Legauke), tussen de Duitsers en de daar aanwezige onderduikers. Hierbij komen twee zonen van Reinder de Vries om het leven, Jan en Marten en nog een andere onderduiker en een Duitse soldaat. De volgende dag hebben de Duitsers de boerderij in brand gestoken. De rest van het gezin is toen inmiddels gevlucht.

Een paar jaar na de oorlog is de boerderij weer opgebouwd en hij staat daar nog steeds.

De vrachtauto van vervoersbedrijf Paulusma wordt in de oorlog voor verschillende doeleinden gebruikt. De zonen van Reinder de Vries uit Opeinde (van de bekende boerderij de Oerwinning) hebben in maart 1941 in samenwerking met de Paulusma's op een nacht een gezin uit Castricum gehaald. De vader en zoon uit dit gezin nemen vanaf het begin deel aan het verzet. Met dramatische gevolgen, want in maart 1941 wordt de vader door de Duitsers gearresteerd en als een der eersten in Nederland gefusilleerd. De zoon loopt ook gevaar en het hele gezin moet daar weg. De moeder en haar 4 kinderen gaan naar "de Oerwinning" en het huisraad wordt opgeborgen op de zolder van de school in Opeinde. De naam van dit gezin is van Ginhoven en ze blijven daar een paar jaar. Als het af en toe te gevaarlijk is op de boerderij verblijven ze op een andere plaats in Opeinde.

Na de bevrijding wordt de vrachtauto van Paulusma ook nog gebruikt om de Tiekster jeugd te vervoeren naar alle bevrijdingsfeesten in de omgeving !
Op de foto op de volgende pagina ziet u de vrachtauto, tenminste, wat er nog van te zien is. Hij is bijna bedolven onder feestvierende Tieksters !

*En wiene die feesten dan in pear dagen?
Dagen? Wiken hawwe wy feeste!
Verschillende mensen die in deze Heidehipper zijn
genoemd zijn ook te zien op deze foto.*

Frijheid

*No weaget blydskip oer de lege lannen,
It knjochte minskdom ammet no wer frij.
En boppe 't droanen fan de swiere pantsers,
Slacht as in lôge omheechin wylde jûchhei.*

*De oarlochs mûnsters raze oer ús wegen,
Fersierd mei hel oranje en spjirregrien.
En rêstich glimkje stoere Kanadezen.
Hja ha de needgjalp fan ús folk ferstien.*

*Hja kamen út har boksen en har fjilden.
Ek Fryslâns boaiem dronk it frjemde bloed.
Hja joegen 't djoerste dat in minske jaan kin.
Hja brochten frijheid, Friezen heechste goed.*

*No weaget read-wyt-blau wer fan ús tuorren.
De skeane banen weagje fleurich mei.
En 't jubelet oer fjilden en oer marren:
Haw tank, o God, ús Fryslân is wer frij.*

17-4-1945

P. de Jong

Nawoord bij de herdruk

De "oarlochsheidehipper"

Zo noemen wij nog altijd de speciale editie die wij in 2005 maakten, gevuld met verhalen van Tieksters over de jaren 1940-1945.

Een gedenkwaardige uitgave, twee keer herdrukt!, die bij veel oud dorpsgenoten terecht kwam; over de Friese en zelfs over de Nederlandse grens.

Het begint in maart 2005: een gesprek met oudere dorpsgenoten gaat ineens over de oorlog en ik hoor dingen die ik nog niet wist. Als ik hier later over nadenk, realiseer ik me dat er nog steeds mensen zijn die uit eigen ervaring over die tijd kunnen vertellen, maar hun aantal wordt wel steeds kleiner. Eigenlijk zou je die verhalen moeten opschrijven om ze te bewaren voor latere generaties, bedenk ik.

Aangezien 2005 een herdenkingsjaar is, 60 jaar na de bevrijding, moet het zo snel mogelijk! Ik vraag de andere redactieleden wat zij ervan vinden, Ze zijn het mij eens dat dit één van de laatste kansen is om deze dorpsgenoten te interviewen over die tijd.

We besluiten om een speciale editie van de Heidehipper te maken en we verdelen de taken. Sieberen gaat praten mei Eelke Elverdink en Sietske met Piet Bron. De persoonlijke verhalen zullen de hoofdmoot gaan vormen, aangevuld met wat we verder nog tegenkomen. Ik wil graag het verhaal van onze burens, Albert en Soere van der veen onder de aandacht brengen en ga praten met Riepke Paulusma die in die tijd met de vrachtauto veel onderweg was in deze regio.

Maar vooral wil ik proberen om meer te weten te komen over de Amerikaan die in 1943 in ons dorp om het leven kwam. We hebben alleen de maand april om e.e.a. voor elkaar te krijgen. We streven er naar om de Heidehipper voor 4 mei bij de mensen te bezorgen; dit in verband met de dodenherdenking waar we op de achterkant aandacht voor willen gaan vragen.

In de Drachtster Courant lees ik over een expositie van de "Friese luchtvaartdocumentatie 1939-1945" in de bibliotheek in Drachten. Ik ga er kijken en vind interessante feiten die me misschien dichter bij mijn dringendste vraag kunnen brengen, wie was die jongeman die hier op de Tike aan de Master Iniawei de dood vond?

Via de bibliotheek kom ik in contact met Gatso Lamsma en Klaas van der Veen, zij blijken alles te weten over neergeschoten vliegtuigen en hun bemanningen. Van Klaas v/d Veen krijg ik een pakket met informatie over alles wat er op dit gebied gebeurde in deze regio. Hij weet ook direct de naam van de op de Tike omgekomen Amerikaan, nl. Walter E Wince... Hij heeft zelfs een foto! Voor mij een heel speciaal moment, al vanaf m`n kindertijd ken ik het verhaal over deze jongen, en nu weet ik z`n naam en en ik zie zijn gezicht!

We komen ook meer te weten over het vliegtuig, de "Sack Time Sally" dat die dag brandend over de Tike vloog; we weten nu de namen van de bemanningsleden die er bij om het leven kwamen en van degenen die het overleefden.

Ik breng ook nog enkele middagen door bij Albert en Soere en luister ademloos naar hun verbijsterende verhalen.

Sietske Boomsma-Veenstra zorgt voor informatie over de "Cap Arcona", het schip waarop haar oom Freark om het leven kwam. En Riepke Paulusma vertelt over de angstige ogenblikken als er onderweg naar Leeuwarden of Drachten vliegtuigen overkwamen en ze weg moeten duiken, je wist nooit wat er ging gebeuren! We vinden ook nog een paar prachtige gedichten van master de Jong, "Loftkamp" en "Frijheid" die er precies bij passen.

Het lukt allemaal net, de oranje Heidehipper valt in die eerste meidagen in de bus bij onze dorpsgenoten. We krijgen veel positieve reacties; weekblad "Actief" vindt het zo bijzonder dat ze er op de voorpagina aandacht voor vragen (we waren het enige dorp in hun verspreidingsgebied die zoiets deden). Op 4 mei zijn er `savonds 60 mensen bij de school aanwezig voor de dodenherdenking...

In alle gesprekken die we hadden over de oorlogsjaren komt

natuurlijk het tragische lot van Freark Veenstra ter sprake en ook die dag in november 1943, toen Walter Wince om het leven kwam. Die gebeurtenis heeft veel indruk gemaakt op iedereen die er bij was en vooral op de schoolkinderen. Het gebeurde om 1 uur 's middags als de kinderen onderweg zijn naar school. Ze zien de bemanning staan in het brandende vliegtuig en later eruit springen, ze hebben bijna allemaal Walter Wince in het weiland zien liggen, het gruwelijke van de oorlog komt ineens heel dichtbij.

Dit is dan ook de reden dat Dorpsbelang besluit om de de gedenksteen bij de school uit te breiden met de naam van Walter Wince. Dit gebaar wordt erg op prijs gesteld door de mensen die er destijds getuige van waren.

Ook na die tijd heb ik nog veel gesprekken gevoerd met oud Tieksters over soms hele andere onderwerpen, maar altijd kwam deze gebeurtenis weer ter sprake en men kan zelfs 70 jaar na dato nog gedetailleerd vertellen wat er toen gebeurd is.

Elk jaar, op 4mei, als na het indrukwekkende Taptoesignaal en het Wilhelmus ook het Amerikaanse volkslied gespeeld wordt, denk ik even terug aan die jonge man die hier bij ons om het leven kwam, hij en vele duizenden anderen betaalden met hun leven voor onze vrijheid. Misschien hebben wij met deze uitgave een kleine bijdrage kunnen leveren aan de bewustwording van die gedachte.

En nu is het 2025, opnieuw een herdenkingsjaar, 80 jaar na de bevrijding, de "oarlochsheidhipper" wordt opnieuw herdrukt! En op de Tike is het initiatief genomen voor een "Betinkingsroute" langs plekken waar tijdens de Tweede Wereldoorlog gebeurtenissen hebben plaatsgevonden die het herinneren waard zijn. In 2008 is het monument bij de school vernieuwd, de naam van Walter Wince is toegevoegd en elk jaar hebben we hier een een waardige dodenherdenking met steeds meer publiek. Bij de plek aan de master Iniawei waar Walter Wince om het leven kwam staat nu een informatie paneel met zijn verhaal."Opdat wij niet vergeten".

Ik eindig met de woorden van Tiny Mulder:

*Hâld goed de eagen iepen,
lear de bern dy `t blier benijd
de nije tiid ferwachtsje,
lear jimme bern hoe kostber frijheid is.*

Geke kooistra-Paulusma

James Mc Gahee, Gezagvoerder van de SackTime Sally tijdens onthulling van het nieuwe oorlogsmonument in Opeinde ontmoet Geke Kooistra en Klaas Kingma met Johan Kuiper.

**Er is op 4 mei ook in de Tike gelegenheid
om de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog
bij het monument te herdenken.
Muziekkorps Soli Deo Gloria
brengt voor en na de 2 minuten stilte
gepaste liederen ten gehore.**

**Wij kunnen onder andere
de drie oorlogsslachtoffers die de Tike kent
gedenken.**

**Freerk Veenstra
Walter E. Wince
Johannes Dijkstra**